

ПРОБЛЕМИ СПОРУДЖЕННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ БУДІВЕЛЬ В УКРАЇНІ

ДЕРЖАВНА наукова архітектурно-будівельна бібліотека (ДНАББ) імені В.Г. Заболотного – головна бібліотека будівельної галузі України, методичний центр для мережі книгозбірень галузевих науково-дослідних та проектних інститутів, упродовж останніх років постійно піднімає питання будівництва бібліотек у нашій державі й виступає ініціатором багатьох заходів, спрямованих на розроблення засад сучасної бібліотеки, спорудження бібліотечних будівель нового типу. Так, у 2001 р. працівниками ДНАББ імені В.Г. Заболотного та представниками архітектурної громадськості було розроблено програму проектування іміджу цього закладу як сучасного соціокультурного центру архітектурно-будівельної сфери України. Наступним кроком став організований студентський конкурс проектів інтер'єру Бібліотеки (2003), в якому активну участь взяли студенти Київського національного університету будівництва і архітектури та Національного університету «Львівська політехніка».

Завдяки співпраці Бібліотеки з київськими галузевими ВНЗ активізувалося вивчення студентами основ проектування бібліотечних будівель (при цьому вони розробляють навчальні проекти бібліотек на прикладі проекту нового приміщення ДНАББ імені В.Г. Заболотного).

Наприкінці 2007 р. працівники Бібліотеки виступили з ініціативою провести Всеукраїнську акцію «Кожній бібліотеці – сучасну будівлю» й запросили приєднатися до неї всі українські бібліотечні заклади для вивчення питання спорудження бібліотек у містах і селах країни. Для цього на сайті ДНАББ імені В.Г. Заболотного створено віртуальну рубрику «Бібліотечні споруди: будівництво, проектування, реконструкція», де вміщено відповідну бібліографічну інформацію щодо різних країн світу.

Враховуючи те, що в сучасному глобалізаційному світі важливу роль відіграють інформаційні технології, у т. ч. місця для акумуляції різних видів інформації, назріла нагальна необхідність вивчити технічний стан існуючих бібліотечних приміщень. Практика показує, що вони не завжди відповідають сучасним нормам зберігання, оброблення та використання документів і потребують кардинальної перебудови. Тому питання спорудження, реконструкції та дизайну бібліотечних будівель сьогодні привертають велику увагу світової спільноти.

У 2008 р. з метою вивчення існуючого стану бібліотечних приміщень галузевих бібліотек та вимог до них користувачів і бібліотечних фахівців працівниками ДНАББ імені В.Г. Заболотного методом анкетування було проведено дослідження системи бібліотек галузевих науково-дослідних інститутів та ВНЗ «Бібліотечне приміщення очима бібліотекаря галузевого інституту». Порівнявши його дані з нормативами, закладеними в радянському нормативному документі «СН 548-82: Інструкція по проектуванню библиотек» (необхідно зазначити, що сьогодні в Україні не існує державних будівельних норм з проектування бібліотек), отримали такі результати: згідно з інструкцією, на кожні 1 000 одиниць зберігання необхідно 2,5 м² площі приміщення. Загальна площа приміщень бібліотек у науково-дослідних та проектних інститутах становить 1 600 м², їхній книжковий фонд – 685,4 тис. прим. документів, тобто для розміщення такого фонду необхідна площа у розмірі 1 700 м². Отже, дефіцит площі для розміщення фонду становить 100 м², крім цього фактично відсутня площа для розміщення 31 робочого місця для працівників бібліотек, а також для читальних залів, абонементів, приміщень для каталогів, що є обов'язковою складовою діяльності будь-якої книгозбірні.

Загальна площа приміщень бібліотек у ВНЗ становить 11 700 м², а їхній фонд – 4 483,9 тис. прим. документів і для його розміщення потрібна площа 11 210 м². Отже, для влаштування 194 робочих місць у трьох бібліотеках, розміщення читальних залів, абонементів, приміщень для каталогів, функціональних структурних підрозділів, інших служб залишається всього 490 м².

Вивчення показало, що всі бібліотеки працюють у приміщеннях, котрі не лише не відповідають їхнім реальним потребам, але й загальноприйнятими нормам щодо освітлення, температурно-вологісного режиму та площі. А дві з цих трьох книгозбірень взагалі потребують будівництва нових відокремлених споруд.

Також 2008 р. під час проведення дослідження на тему «Бібліотечне приміщення очима користувача бібліотеки» вивчалися абонемент, читальний зал, приміщення загального користування ДНАББ імені В.Г. Заболотного. Запитання анкети стосувалися складових внутрішнього середовища приміщення бібліотеки, його дизайну, розташування і умов роботи.

Результати вивчення показали, що при проектуванні приміщення ДНАББ імені В.Г. Заболотного вищезгадані нормативи не було враховано, оскільки бібліотеку розмістили в будівлі Гостиного двору з уже наявною архітектурою та внутрішнім розплануванням. У цьому полягає особливість її проекту, який є прикладом проекту-приспосабливання. З цього випливають і наявні недоліки у функціональному розплануванні приміщень закладу, що стосуються зони обслуговування користувачів, зони книгозховищ, адміністративних та службових приміщень, зони відпочинку користувачів та бібліотекарів, зокрема немає місця для харчування. Щодо останнього, то треба зауважити, що наявність місця для харчування у культурно-громадських закладах передбачається у чинних вітчизняних нормативних документах. Це обов'язково враховують й іноземні фахівці (архітектори, дизайнери) при проектуванні бібліотечних приміщень. Серед таких закладів можна назвати, наприклад, Центральну публічну бібліотеку (Seattle Central Public Library) в м. Сіетл (США), що спроектована архітектором Ремом Колхаасом; Парламентську бібліотеку (Parliament Library) в м. Нью-Делі (Індія), збудовану за проектом архітектора Раджа Ревала.

Тому сьогодні приміщення ДНАББ імені В.Г. Заболотного потребує реконструкції відповідно до технічних норм та потреб користувачів бібліотеки.

Минулого року було проведено також бібліотекознавче дослідження фондової джерельної бази з проектування, будівництва й реконструкції вітчизняних та зарубіжних бібліотечних будівель, результатом якого стало видання бібліографічного покажчика «Будівлі бібліотек: проектування, будівництво, реконструкція»¹. Його наукова цінність в тому, що це видання є результатом першого та єдиного в Україні дослідження світового досвіду з проектування та будівництва однієї з найважливіших інформаційних громадських інституцій – бібліотеки.

Покажчик складено виключно на документах фонду ДНАББ імені В.Г. Заболотного (питання про вичерпне дослідження інформаційних джерел не ставилося). До нього ввійшло 575 джерел за період з 1739 до 2008 рік, які дають уявлення про історію будівництва бібліотек у різних країнах світу. Переважну більшість становлять періодичні видання, серед котрих такі жур-

**Г. Войцеховська,
І. Войцеховська,
І. Облан**

¹ Будівлі бібліотек : проектування, будівництво, реконструкція : бібліогр. покажч. / уклад. : Г. А. Войцехівська, І. В. Войцехівська, С. М. Кайнова ; редкол. : Г. А. Войцехівська (відп. ред.), Д. О. Мироненко, О. П. Пацеля, Н. В. Ракович ; наук. консультант Н. М. Кондель-Пермінова ; ДНАББ імені В. Г. Заболотного. – К., 2008. – 192 с.

нали, як: «Строитель», «Зодчий», «Нива», «Неделя строителя», «Всемирная иллюстрация», «Киевская старина», «Аполлон», що виходили наприкінці XIX – на початку XX століть. Значне місце відведено інформації із зарубіжної періодики, у т. ч. становлять інтерес матеріали щодо світового досвіду спорудження екологічних бібліотек, що практикується, зокрема, у США.

Показник складається з шести розділів, присвячених: історії та теорії проектування й будівництва бібліотек; чинній нормативній базі України, архітектурним конкурсам з проектування бібліотек та проектам їхніх будівель; практичним питанням архітектури та будівництва зазначених об'єктів; реконструкції їхніх будівель; дизайну бібліотечних приміщень; особистостям та архітектурним фірмам, що спеціалізуються на проектуванні споруд бібліотек. Видання має зручний допоміжний апарат: іменний, географічний та хронологічний показники, показник бібліотек та перелік скорочень назв періодичних видань.

Наступним кроком, метою якого також було привернення уваги архітектурної та бібліотечної громадськості до вирішення проблем спорудження бібліотечних будівель в Україні, стало проведення науково-практичної конференції «Будівництво бібліотек в сучасних умовах: проблеми і перспективи» (2008). На ній відбулася презентація проектів бібліотечних будинків нового типу, розроблених молодими українськими архітекторами.

Продовженням цієї теми стало відкриття 29 вересня 2009 р. у ДНАББ ім. В. Г. Заболотного спеціальної виставки студентських проектів «Бібліотека майбутнього». Для участі у ній було відібрано 12 проектів із 4 ВНЗ України: Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (6 проектів), Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка» (3 проекти), Київського національного університету будівництва і архітектури (2 проекти) і Київського національного авіаційного університету (1 проект). Представлені проекти можна розподілити за трьома основними групами: нові

будівлі бібліотек (переважно в історичному середовищі міста); реконструкція будівель бібліотек; дизайн внутрішнього середовища бібліотеки. Всі роботи відзначалися високим фаховим рівнем розробки, сучасним підходом до проектування, що відповідає світовій практиці зведення та обладнання бібліотек. У них враховано сучасні соціально-культурні функції бібліотек, тенденції перетворення їх на центри інформації, навчання та дозвілля, зокрема передбачено забезпечення оптимального середовища для зберігання фондів на різних носіях (як на паперових, так і цифрових), створення психологічної та естетичної атмосфери, сприятливої для інтелектуальної діяльності. Все це свідчить про значний потенціал молодих українських архітекторів, їхню готовність до вирішення проблем сучасної бібліотеки в Україні.

Здійснені заходи переконують, що у сучасних соціально-політичних умовах залучення навчальних закладів до вирішення проблеми проектування сучасних бібліотек є найбільш доречним та результативним кроком.

Враховуючи динамічний розвиток інформаційних технологій та необхідність створення сприятливих умов для зберігання й збереження джерел інформації, до яких належить і державний бібліотечний фонд, оргкомітет виставки «Бібліотека майбутнього» виступив з ініціативою організувати у вересні 2011 р. Всеукраїнський конкурс студентських проектів на тему «Сучасна бібліотека України» під патронатом Міністерства регіонального розвитку та будівництва України, Міністерства культури і туризму України та Міністерства освіти і науки України. Для його проведення передбачається опрацювати Програму-завдання (березень 2010 р.) і вирішити з керівництвом архітектурних та дизайнерських ВНЗ країни питання щодо включення до навчальних програм, дипломних та курсових робіт виконання проектів на зазначену тему.

ПОСТАТІ КУЛЬТУРИ

ВЧЕНИЙ, ОРГАНІЗАТОР, ПЕДАГОГ

ОЛЕКСІЙ Степанович Сокальський (1918–1991) – професор, кандидат педагогічних наук, вітчизняний бібліотекознавець, педагог, організатор освіти в галузях культури та мистецтва, бібліотечної справи,

перший ректор (1968–1972) Київського державного інституту культури (КДІК; нині – Київський національний університет культури і мистецтв), завідувач кафедри бібліотекознавства, автор близько 160 наукових праць, серед яких монографії, статті, підручники, навчальні посібники для вищої і середньої школи, програми курсів та спецкурсів, автор винаходів і раціоналізаторських пропозицій щодо механізації та автоматизації бібліотечних процесів.

Діяльність О. Сокальського, його наукова спадщина до цього часу не досліджувалися, відсутні й публікації, присвячені цій визначній постаті в українській культурі, освіті. Є лише теплі, вдячні спогади його колишніх колег, учнів, а це перші випускники КДІК. Ця стаття є першою спробою повернути із небуття ім'я О. Сокальського.

Народився Олексій Степанович 17 березня 1918 року в селі Зінківці Кам'янець-Подільського району Хмельницької області в сім'ї робітника. Після закінчення семирічної школи в 1933 році вступає до Харківського керамічного технікуму, потім переводиться на робфак зоотехнологічного технікуму, який закінчив 1936 року. В цьому ж році вступає до Харківського державного бібліотечного інституту і у 1940 році пере-

їздить на роботу в м. Кишинів, де працює на посаді старшого консультанта, згодом – директора Молдавського республіканського бібліотечного колектору.

Т. Новальська

Під час Великої Вітчизняної війни керував середніми школами в Узбекистані та на Полтавщині. З жовтня 1942 по серпень 1943 року та з квітня 1944 по жовтень 1945 року воював у лавах Червоної армії. Брав участь у визволенні від німецько-фашистських загарбників Польщі, Німеччини, Чехословаччини, нагороджений медалями.

Після демобілізації працював заступником директора з навчальної роботи Кам'янець-Подільського культосвітнього училища.

У 1949–1953 роках О. Сокальський обіймав різні посади у Комітеті у справах культосвітніх установ при Раді Міністрів УРСР. Після реорганізації Комітету 1953 року до 1964 року очолював управління учбових закладів Міністерства культури УРСР. З 1951 по 1954 рік заочно навчався в аспірантурі Московського державного інституту культури.

У цей період Олексій Степанович активно друкувався на сторінках фахової преси, розглядаючи у своїх статтях проблеми організації та змісту навчання і виховання в культосвітніх навчальних закладах, поліпшення мистецької освіти в Україні, організації науково-дослідної роботи серед викладачів та студентів. Аналізуючи ці праці, розумієш, наскільки

О. Сокальський